

DORA MAČEK, Zagreb

**Rolf Berndt: „History of the English Language”,
VEB Verlag Enzyklopedie, Leipzig, 1982.**

Povijest engleskog jezika poznatog stručnjaka sa Sveučilišta u Rostocku, koja je ove godine izišla u Njemačkoj Demokratskoj Republici, namijenjena je kao udžbenik studentima anglistike u toj zemlji. Autor kaže u predgovoru da je svrha knjige da upozna studente s važnijim aspektima povijesti jezika, da bi se proširilo njihovo poimanje suvremenog engleskog jezika kao društvene pojave koja je imala svoj povijesni razvoj.

Možemo ustvrditi da je knjiga i svojim sadržajem, a i formatom, uspješno slijedila taj zadatak, i da je vrlo koristan udžbenik za studijske programe koji težište stavljaju na primijenjene znanosti kao što su poduka stranog jezika, prevodenje i sl. Na 240 stranica sadržana su ova glavna poglavlja, koja su dalje podijeljena na manje tematske jedinice: 1. Neki aspekti povijesti jezične jedinice od anglo-saske invazije na Britanske otoke do kraja Srednjeg vijeka; 2. Varijacija u jeziku: porijeklo i razvoj ili postanak diferenciranog jezičnog sustava; 3. Dijakronijske promjene u leksiku, 4. Aspekti morfološkog i sintaktičkog razvoja u engleskom jeziku, 5. Fonološke promjene. Glavni dio knjige popraćen je Uvodom, Dodatkom, u kojemu drugi autor (Michael Benskin) ukratko piše o stanju u srednjoengleskoj dijalektologiji, popisom kratica i simbola, bibliografijom i glosarom.

Kao što se vidi iz ovog sadržaja, a pogotovo iz redoslijeda kojim su obrađena pojedina područja jezičnih promjena, potvrđuje se ono što je u predgovoru i eksplicite rečeno, tj. da je polazište knjige zasnovano na postavci koja jezik svrstava među društve-

ne pojave, čiji se oblik, funkcija i razvoj moraju promatrati unutar društvenog konteksta. Zbog toga je i prvo poglavlje posvećeno društveno-povijesnim okvirima u kojima je jezik nastajao, a posebno se poglavlje bavi varijacijama u jeziku, koje se ne mogu zaobići ako se jezik ne promatra kao apstrakcija, nego kao sredstvo izražavanja i suradnje u najrazličitijim situacijama, društvenim i povijesnim kontekstima i geografskim prostorima.

Budući, dakako, da je ovo dijakronijski opis jezičnog funkcioniranja, centralni dio sačinjava prikaz promjena, tendencija u razvoju i pokušaj da se odrede motivi i uzroci promjena. Ove se sagledavaju opet, kao prilagodbe jezika funkcijama koje vrši u društvu određenog razdoblja i kao težnja balansiranju jezičnog sistema u svrhu optimalnog funkcioniranja.

Kako je knjiga pisana prvenstveno za studente njemačkih sveučilišta, tekst je popraćen mnogim usporedbama s njemačkim jezikom, gdje primjeri iz starijih razdoblja engleskog jezika pružaju izvanredan komparativni materijal.

U poglavljima koja se odnose na početke engleskog jezika, tj. na njegov razvoj u Srednjem vijeku, opisuju se važnije dijalekatske osobine i dovode u međusobni odnos. Posebna je pažnja posvećena opisu dijalekata, koji su funkcionirali kao standardni jezik, tj. kao zajedničko sredstvo sporazumijevanja. Razmatraju se tendencije u društvu i jeziku da se jedna od varijanata (na pr. dijalekti centralne Engleske u 15. st.) upotrebljava u svrhu pisanja službenih dokumenata, što zahtijeva ujednačavanje upotrebe jezika u takvoj upotrebi. Na isti je način opisana standardizacija engleskog jezika naporima gramatičara između 16. i 18. st. i sve veća raznolikost upotrebnih stilova i pisanih i govorenih.

Prominentno mjesto u knjizi zauzimaju promjene u engleskom vokabularu. Ovo je poglavlje rezultat inače iscrpnog istraživačkog rada autora, koji donosi i neke nove poglede na upotrebu engleskih i francuskih riječi u decenijima i stoljećima nakon normanskih osvajanja. U poglavlju o promjenama u vokabularu na jednom su mjestu sadržane ne samo inovacije u vokabularu nastale pozajmljivanjem, nego i promjenama u načinu tvorbe novih riječi, promjenom značenja,

stilskom diferencijacijom sinonima itd. Uz vrlo dobru semantičku podjelu i sistematizaciju engleskog leksika, ovakav pristup je vrlo pregledan i zato koristan studentu, a rijetko se nalazi u sličnoj literaturi, gdje su gore spomenuti elementi raspoređeni po drugim kriterijima i često nepovezani. Za studente njemačkog jezika, i naravno za izvorne govornike, vrlo korisna usporedna tabela latinskih, staro-engleskih, staro-visokonjemačkih i suvremenih engleskih i njemačkih riječi za neke pojmove, koja jasno pokazuje različite glasovne promjene koje su dovele do razlika u inače zajedničkim pozajmljenicama iz latinskog jezika; na pr.

<u>Latin</u>	<u>Old English</u>	<u>Old High German</u>	<u>Modern English</u>	<u>Modern High German</u>
planta	plante	pflanza	plant	Pflanze
caseus	cēse	kāsi	cheese	Kāse

U narednim odsječcima poglavlja prikazani su i različiti putovi kojima su oba jezika krenula u proširivanju vokabulara, tj. pozajmljivanjem s jedne i derivacijom, odnosno kompozicijom, s druge strane.

Ima, međutim, nekih primjedbi uz ovo poglavlje, koje se uglavnom odnose na neobičnu terminologiju. Za jezično se posuđivanje bez razlikovanja upotrebljavaju termini borrowing, lending (str. 50) i loaning (str. 65) from. Dok je prvi od njih potpuno u skladu s uobičajenom upotrebom, drugi se obično upotrebljava (kao i u svakodnevnom njegovom značenju) u smislu pozajmljivanja nekom jeziku, ne iz nekog jezika, kako sugerira prijedlog from. Termin loaning je, međutim, sasvim neuobičajen. Termin indirect borrowing se ovdje odnosi na prevođenje, tj. kalkiranje, iako je uobičajeniji u smislu pozajmljivanja "iz druge ruke", tj. preko jezika posrednika.

Nakon vokabulara raspravlja se o morfološkoj i sintaktičkoj strukturi i promjenama u njoj. Uspješno je prikazana promjena odnosa morfoloških i sintaktičkih sredstava u formiranju engleskih rečenica u razvoju jezika. Razrađeni su jezični i izvanjezični faktori koji su pretežno sintetički karakter ranog engleskog jezi-

ka promijenili u pretežno analitički.

Sve važnije sintatičke strukture, posebno u glagolskoj frazi prikazane su u svjetlu suvremenih, osobito funkcionalističkih, jezičnih pristupa, kao kompleksan skup uzajamno djelujućih zakonitosti i tendencija na pojedinim jezičnim razinama. Promjene se ne dešavaju pojedinačno, nego promjene na jednoj razini povlače za sobom promjene i na drugim razinama, ne radi uspostavljanja reda u sistemu samog reda radi, već radi održavanja obavijesnih vrijednosti njegovih članova i, dakako, čitavog sistema.

U ovu koncepciju uklapa se i posljednje poglavlje, koje govori o glasovnim promjenama. One nisu obrađene kao zasebni fenomen (kome su tradicionalne historijske gramatike posvećivale i do dvije trećine prostora), nego kao dio jezika kome je namijenjena određena funkcija u stabilnosti i varijantnosti jezika kao obavijesnog sistema.

I uz ova zadnja poglavlja ima primjedba terminološke naravi. Na str. 116 govori se o opoziciji grammatical gender (gramatički rod) - semantic sex (semantički rod). Kvalifikacija semantic je redundantna uz termin sex, budući da se ovaj može odnositi samo na značenje (ne postoji termin grammatical sex). Moglo bi se govoriti o opoziciji grammatical gender i semantic gender (kao gramatički i semantički rod u našem jeziku), kao što je uobičajeno reći i logical ili natural gender, što su također sinonimi za taj pojam.

Jedina bitnija primjedba, na ovu i u cijelosti u pojedinostima vrlo dobru povijest engleskog jezika, jest da je malo zanemari-la ulogu redundancije u jeziku, koja je, što je i razumljivo, zasjenjena funkcijama jasnih opozicija. S time u vezi je možda i otpao potpuniji prikaz motiva za nastajanje sintaktičkih konstrukcija s glagolom do kao pomoćnim. S druge strane, nisu uzeti u obzir neki prikazi ispadanja glagola be iz perfekatskih konstrukcija, iako se smatra da je do toga došlo radi stvaranja nedvosmislenih pasivnih i perfekatskih struktura.

Mislim da ovih nekoliko primjedbi samo treba da potkrijepi

vrijednost prikazane knjige, koja ne samo da je izvanredan udžbenik, nego i koncizan i zanimljiv prikaz razvoja engleskog jezika sagledan kroz prizmu suvremenih pristupa, ilustriran obiljem relevantnih originalnih jezičnih tekstova.